

צורת הילדות וביטוייה האמנותיים בשירה העברית החדשה

דוגמאות משירים נבחרים

א.מ. مجيد عبود رحيمة*

قسم اللغة العبرية- كلية اللغات- جامعة بغداد
husism2@gmail.com

תקציר:

מחקר זה שופך אור על " תמונת הילדות וביטוייה האמנותיים בשירה העברית החדשה". הילדות היא החוט המוביל להכרת אישיותו של הכותב, דבר זה נותן לנו הזדמנות לזהות את הנסיבות שליוו את המשורר באותה תקופה. כמו כן, ידיעת פרטי הילדות עשויה להסביר לנו מדוע משורר מרבה להשתמש בדימוי אחד על פני אחר. אין ספק שהילדות האנושית היא המקור המלא בסודות ותעלומות. זה העולם הכולל סמלים ודימויים החקוקים בזיכרון, והמשורר, כמו בן אדם רגיש, חוזר בעל כורחו לעולם ילדותו.

יש עובדה שאומרת שבילדות טמונים מקורות הכישרון הפואטי, והכרת סודות הילדות עשויה להסביר לנו מדוע מרבה הסופר להשתמש צורה ספרותית על פני אחרות, ובוחר בחוש שירית ומעדיף אותו על פני אחרים. בחירת צורת פואטית ללא אחרות אינה מעשה ספונטני, אך הכותב מכניס לשירתו את מה שמצא במוחו מחוויות ורשמים, לא פעם מילדות. על מנת להכיר את אישיותו של המשורר יש לחזור לשורשי הילדות, מקורותיה, גידולה, האירועים והזיכרונות מכילה, והשפעתם החיובית או השלילית של אירועים על אישיותו, מחקר זה דן בתסביך הרדיפות, במכלול הנצחי הזה שסבלו היהודים לאורך עשרות שנות ההיסטוריה, בנסיבות האישיות ובחינוך הדתי שקיבלו הסופרים העבריים בילדותם, וחושף מערכת עצומה של קונפליקטים פסיכולוגיים מהם סבלו

2022/06/04 : تاريخ الاستلام:

2022/07/06 : تاريخ قبول البحث:

2023/12/30 : تاريخ النشر:

המשוררים. בעידן הילדות, כמו מאבק הילדות האבודה, בנוסף לכך המחקר חוקר את חיי המשורר דרך יצירותיו הפואטיות והספרותיות האחרות, דרך דיבוריו של המשורר על חייו האומללים. בקיצור, המחקר מנסה להבליט את אותם סופרים עבריים, נושא המחקר, בפרט בהפקותיהם הפואטיות. כותבים אלה, "נושא המחקר", ציירו תמונה ברורה של הילדות היהודית של העוול שנוהגות משפחות יהודיות דתיות כלפי ילדיהן באמתלה של חובות ואיסורים.

המחקר כלל את הגדרת הילדות ותעסוקתה בשירה העברית החדשה, וסקירה של הביוגרפיה של הסופרים העבריים, נושא המחקר, סגנונם ומיקומם הספרותי בקצרה, ולאחר מכן עסקנו בגדילה וילדות בשירים אלו על ידי ניתוחם והצגה של עדויות המדגישות כי ילדות לבדה מספיקה כדי להסביר את תפוקת הכותב, שכן הכותב הוא תוצאה של השפעות חיצוניות ופנימיות התסמונת שהתרחשה בו במהלך חייו. בין השפעות אלו ניתן למנות את הסביבה, זרמי תרבות, ממדים פסיכולוגיים ואלמנטים נוספים המרכיבים את היצירות האמנותיות של הכותב. ואז מגיעות המסקנות בסוף המחקר.

מילות מפתח: משוררים עבריים, הילדות, קונפליקט הפסיכולוגי.

חשיבות המחקר:

א- חשיבותו של המחקר תלויה בהבנת הילדות, ומשמעותה שנחשבת כדבר מרכזי בשירה העברית החדשה.
 ב- חשיבות העבודה המחקרית הזאת טמונה בכך שהיא שופכת אור על המבנה הספרותי של הילדות בשירה העברית החדשה לשירי הסופרים שנודדו השפעה מיוחדת הן על הפרט והן על החברה מכיוון שיש להם ערך מוסרי ולמודי רב.

מטרת המחקר:

א- המטרה של העיון הזה לגלות את השפעת שירי ילדות על יצירות הסופרים העבריים ואיך הכילו את זה ביצירותיהם לשרת מטרה חברתית ותרבותית.
 ב- העיון הזה מבהיר את ההגעה לרקע הקליטורלי והתרבותי של הסופרים דרך שירי הילדות האלה שמכילים אינטרטקסטואליות או הילדות הם יכולים להביע את מחשבותיהם.
 ג- הגשת סקירה היסטורית לשירה העברית בתקופותיה השונות המתעניינות בשאלת הילדות.
 ד- הצגת כמה טקסטים או דוגמאות פואטיים שהתעניינו בשאלת הילדות.

שיטת המחקר:

השתמשנו בשיטה האינדוקטיבית האנאליטית כדי להשיג את המטרה הזאת, גם מפני שאנו מטפלים בניתוח השירים שנודדו למשוך את הקוראים ולהגיע לרגשות ודמיון המשוררים"ביאליק, טשרניחובסקי, עמיחי, זלמן שניאור ורחל בלופשטיין". גם אנו מנסים להגיע לפתרון, חקר שירים כדוגמה כדי להכיר את המטרות של צורת הילדות וביטוייה האמנותיים בשירה העברית חדשה גם יש לעיין את הטקסטים ההם בדיקות דרך שיטה אינדוקטיבית אנאליטית, חקר הילדות הוא חקר לחייהם של משוררים לכל על פעילויותיהם התנהגותם המוסר והמנהיגים השונים שלהם. חקר

בעיית המחקר:

הבעייה העיקרית במחקר היא התשובה על שאלה חשובה מה הוא המניע מאחורי כתיבת השירים שנבחרים במחקר הזה האם יש יחס בין המבנה הפסיכולוגי של משוררים לבין הילדות.

פרק ראשון: הילדות, הגדרתה ותפקידיה בספרות העברית:**הגדרה ומבט כללי:**

הילדות: היא תקופת החיים של האדם מן הלידה עד תום תקופת ההתבגרות⁽¹⁾. על פי המקובל היא מתחילה בסביבות גיל שלושה ומסתיימת בסוף גיל שני עשרה. תקופת הילדות חלה לאחר תקופת הינקות ולפני גיל ההתבגרות התפתחות גוף בן אדם בתקופת הילדות מואצת בכל התחומים – הפיזיולוגי, הקוגניטיבי, הנפש וכדומי⁽²⁾. שונות הילדות הראשונות נחשבים שנים מופלאות, הילד חי בעולם קסום ומופלא, שבו מתמלאות כלמשאלותיו. רק בעיני המבוגרים מופיעה הילדות בדמות גן עדן תקופה רוגעת של תום ועליצות⁽⁴⁾.

כל עוד, שתקופת הילדות תופסת מעמד חשוב במסע חייו של בן אדם, כי שורשי אישיותו נטועים בתקופה זו מחייו. לכן זכרונות הילדות מטביעים חותמם עליו. האנשים בכלל אוהבים את זכרונותם היפים ומתגעגעים אליהם לאורך חייהם. לכן אנו רואים שהסופרים מדגישים על חשיבותה של תקופה זו. כמו שעושה ביאליק בשירו (פרידה), כשהוא מתאר את ילדותו. גם טשרניחובסקי בשירו ("נא השיבו לי ילדותי"), כשהוא מתאר את ילדותו וכו'.

לימים הילדות הראשונה נודעה חשיבות מכרעת ומיוחדת בעולם המספר, לכן יש להתעכב שוב על הדרך המיוחדת שבה מביע המשוררים⁽³⁾. אפשר לומר, שיש לכל דור נסיבות, בעיות ושאיפות תלויות בו, כי הפרט הוא בן חברתו ודורו, והישות הפסיכית קשרות בניתוני החיים בתקופה שהוא חי בה במשפחתו ובחברתו שהוא מתייחס להן. הוא הושפע מכל המסורת והמנהגים המהווים את יסודות הדמות שלו כן אפשר לומר שהתגברות המאבקים, המתחיות והלחצים הפסיכיים על הנערים הנדחפים עלילים הם כאשר מרגישים שהם זרים או תועים בתוך חברתם. דבר זה מעביר אותם לשלב המרד על המציאות, המסורת וגם על המשפחה⁽⁴⁾.

המספר האנגלי הידוע צ'רלס דיקנס (1812–1870) נחשב מהסופרים שהיתה לילדותם השפעה גדולה על יצירתו. דיקנס ידע מחסור ועוני משחר – ילדותו, לכן ילדות אומללה זו שחי המספר הועילה אותו כשכתב את סיפורו "אוליבר טוויסט" שתיאר בו את החיים במשכנות העוני של עירו⁽⁵⁾ פרויד מדבר על הדבר זה בגלל השפעתן מכרעת של חווית הילדות, טראומות והעבר עלולה להוליד אובססיה באדם נתון אפשר לומר כתיבת האוטוביוגרפיה נחשבת כניסיון להבליט את עולמו ההיחיד, אם היה כגן עדן⁽⁶⁾.

בילדות טמונים מקורות הכישרון הפואטי תקופה זו מטביעה לבעליה תכונות שאינן נעלמות אלא עם פטירתו. ידיעת פרטי הילדות מסבירה לנו מדוע משורר מרבה להשתמש בדימוי אחד על פני אחר, או בוחר נושא ומעדיף אותו על אחר. הילדות תופסת מקום גדול ביצירות אלרפאעי ובמיוחד בספרו "השראת העט" עד שהיוותה תופעה בולטת אצלו⁽⁷⁾.

"דורכאיים" מדגיש על הדבר, שהפרט נכנע לחוקים חברתיים דומים לחוקים שהמכונה נכנעת להם, הילד נכנע לכוח הלחצים החברתיים כמו המנהגים, המסורת, הדת והיסודות החברתיים הנהוגים בחברה שעלולים הם להשפיע בהתנהגותו של הפרט "דורכאיים" חושב שהדברים אלה הם תופעות חברתיות יוצאות מרצונו של הפרט והן מוטלות עליו (8).

החוקים הביוגרפים מאירים את המסתורין של ההתפתחות ונותנים לאדם כלים להכיר ולהבין את השלב בו האדם מעוצב על-ידי הסביבה שגדל בה וכן להבין את ההתפתחות של הכוח הרוחני בתוכו המאפשר, משלב מסוים, לעצב את גורלו מתוך האקטיביות שלו. הידע שעומד מאחורי הביוגרפיה הוא הידע האנתרופוסופי הרחב על מהות האדם וחוקי ההתפתחות שלו כשאנו עושים תהליך של עבודה ביוגרפית ומתבוננים בחייו של האדם באופן שיטתי, עשוי להתגלות לעינינו החוט המקשר, העובר דרך התקופות השונות, העליות והמורדות שבחייו ומעניק להן משמעות. בתהליך הזה מוצעים כלים מודרניים של התפתחות עצמית בעזרתם האדם יכול לבנות יחסים חדשים בינו לבין סביבתו, קהילתו, חבריו, שמשתקפים ביצירתו⁽⁹⁾.

כידוע, לכל סופר מסע חיים, לכל סופר אירועים ומפגשים בחייו אשר נשארו לו כחידה המבקשת פתרונה. לכל אדם צמתים של החלטות ומשברי חיים, המבקשים עיבוד והבנה, המהווים קודקוד צמיחה אל החדש, לכן, הביוגרפיה היא סוד אנושיותו ויחודיותו של הסופר, והתחקות אחר מהלכה מאירה את המפגשים ואירועי חייו באור חדש, חושפת חוט של קשר בין הדברים ומגלה את משמעותם. על כל פנים, מסע חייו של הסופר ומבטו לאחור-לעבר, ובצירוף ידע על התפתחות האנושות והאדם, בגילאים השונים, מאפשרת לו להיות שותף פעיל ויצירתי יותר בעיצוב יצירתו⁽¹⁰⁾.

המציאות החברתית והנסבות שעברו בחיי המשוררים (ביאליק, זלמן שניאור וטשרניחובסקי) בימי ילדותם עשו אותם עומדים בפני לחצים חברתיים ומשפחתיים שהפעילו לחץ גדול גורם לאיסור את חירחתם מתוך בחירתם בלימודים מסורתיים שהם חייבים ללמוד אותם, מבלי לקחתם בחשבון את יכולתם השכלתנית ותאבתם בבחירה⁽¹¹⁾.

פרק השני: דוגמאות לשירי ילדות בשירה העברית החדשה:

שיר "פרידה של חיים נחמן ביאליק"(*)

השיר האחרון של ביאליק. בו חתם את סדרת שירי היתמות, את מגילת־שירתו ואת פרשת־חיייו⁽¹⁵⁾. במוא "פריה" יש לראות את הקטע האחרון בשיר "אלמנות", בו מתאר הוא את הערב האחרון, אור ליום הפריה־את אמו הנבוכה אשר התרפקה על ילדה, הצמידתהו אל לבה כשהיא שוחקת ובוכה, ולאחר נפתולים נפשיים ועתרת־נשיקות הרהיבה עוז לגלות ליתומה את החלטתה להביאו לבית סבא שיפרנסהו ויחנכהו.

בבקר אביב כליל בדולח, בעמוד העולם כולו

בטהרו ובזיוו הרשונה ובטירם יקיץ הפרבר

על המונו ושאונו לזהמו אין זאת כי בבקר כזה

השכים אברהם אבינו יוולך את – בנו לעקדה

קמה אמי התפללה ותצר את מעט בלאי

נשיקות פרידה ממשכות נשק ושנה והוסף

ובכל כוחי, עד מצות הנפש ועד כלותה

וככה נשקתי גם לכל מזוזות הפתחים

ואמר עוד שלום בלבי לצללי ימי המעטים

החבובים ועומדים אלמי יגון בכל קירות הבית

ובכל זוויותיו האפלות שלום שלום לכולכם

והיה שלום גם אתה שכן ביתנו הקרוב

עץ חמדות לי ונטע שעשועי לבנה רענן ויפהפה

בהתנהלי כל־הדרך לאטי לרגל אמי

ולרגל נעלותי הבלות הגדולות כפלים מכף פעמי

פסע והגה בדממה וצרורי מתחבט על שוקי

ובהתעוררי מהמית לבי ואשא עיני ואשתומם

(*) חיים נחמן ביאליק (1873 - 1934) אבי השירה העברית המודרנית. ביאליק תרם תרומות חשובות לספרות הילדים⁽¹⁵⁾, נולד באוקראינה והתייתם מאביו בהיותו בן שבע. חיי משפחתו ויסוריו מתקופת ילדותו מצאו ביטוי נאמן בשירתו ובסיפוריו (ספיה) יתמותו הפכה לסמל חייו ושירתו ובעקבות זה אף לסמל האומה⁽¹⁶⁾. ביאליק שנכנס לחדר והוא בן שש. וכשמת אביו ר' יצחק יוסף עבר הילד שהיה בן שבע לגור בבית הסבא של אבי אביו. הבית הזה היה מלא תורה ומצווה וחסידות⁽¹⁷⁾ הנה קלאוזנר מדבר עליו, אומר: ביאליק הוא משורר עברי לאומי בתוכן ובצורה, והביא את השירה העברית לפסגה⁽¹⁸⁾.

כי שתו עלי מזה ומזה בתי מדות גבוהים
והבתים כארמונות בעיני וארמון מארמון שגב
ואני קטנתי מאד ואהי בעיני כחגב.

ותוליכני אמי ברחובי רחובות ובמבואי מבואות
ובמצרי סמטאות ושקקים - ועיני משוטטות ותוהות.
באחרונה יצאנו שוב אל מרחב גנות וקרפיות
ואשבע חדשות ונצורות ונפשי עיפה לחליפות
ונבא לעת צהרים אל - בית אבי זקני
אשר בפרבר העצים בקצה העיר השני⁽¹²⁾.

בקטע הראשון, המשורר ב"שיר פרידה" מציג שירה נער מדבר עם אמו, אנו מוצאים את המשורר מתאר את הבוקר של אותו היום בו נאלץ ללכת לבית סבו על מנת לפרנסו ולחנכו, והוא מזכיר שהיה יום אביבי נפלא לפני שאנשי הפרבר התעוררו משנתם. שוב אנו עומדים בפני אביליק שהגיע לגיל שישים והוא מצב של חוצפה והתפארות, כאן הוא דומה ומשווה את החלטת אמו לפנותו לבית סבו עם החלטת אברהם עליו השלום לשחוט את בנו יצחק, לפי הסיפור המקראי⁽¹³⁾. והוא עומיד את עצמו כך בשווה ליצחק הנביא עליו השלום, והוא אומר והוא אומר בבקר אביב כליל בדולח, בעמוד העולם כולו וכו'.

בקטע השני, השיר "פרידה" בנוי לפי תכנית זו הפרידה מבית אמו מאחיו ואחותו הקטנים הפריה מהלבנה "שכן הבית הקרוב ביותר הפרידה מהטללון - הישיש באזרח הפרבר" הפרידה מביתי הפרבר. הפריה מבית הפרבר, ובמיוחד מאוהל¹⁴ רבו, הצידה הרוחנית שגנזו בנפשו בצאתו לדרך ההבטחה לזכור את נוף ילדותו תמיד⁽¹⁸⁾ לאחר מכן עובר ביאליק לתאר את רגע הפרידה בינו לבין אחיו, אותם נישק בזה אחר זה עד שנחלשה נפשו. הוא נפרד מכל חלק בבית הזה ומצלליו העצובים, ונפרד מעץ הטיליה העתיק והירח שהיה ליד הבית ההוא. אחר כך שולח המשורר את ברכתיו לכל בתי הבוץ בפרבר.

בקטע השלישי, פסוקי השירה הללו סובבים סביב המשורר עצמו והחזיונות והרשמים העמוקים בהם פגש שעדיין נובעים מאותה תקופה רחוקה. המשורר לא התעלם מלכלול כמה דימויים עלובים של אמו. לא פלא שהמשורר ביאליק, כפי שאומרים המבקרים, היה המשורר העברי הראשון שדן והתייחס במלוא הסובייקטיביות למציאות האובייקטיבית, אלו של העולם והמסורת⁽¹³⁾. מה שאנחנו חושבים עכשיו והנושא שהוא עוסק בו הוא אמו, הסמל שמתייחס לעצמו לחלוטין.

בסוף השיר, השיר רווי רומנטיקה כיסופים לימי־ הילדות הרחוקים והטהורים, ואולם התיאורים הם ריאליסטיים ומבליטים עוני ודלות: "צרות נקלה" נתנה לו אמו "מסך עוני מוגש בכלי־ חרש" קיבל מהלבנה הטללון היה נבוב נגוע רקבון הבתים בתי־ חומר משכנות עניים, "פרומי גגות ומוטי כתלים", ובכל זאת נתגלו לפניו המראות הללו כשהם צרופים מכל הסיגים, כלילי חן וחסד ועטורי – יפע"....כי יקר היה לו העולם הזעיר שראה בימי ילדות ושקול כנגד כל חייו. ממקורות עולם זה שאב שירה וחזון אליו היה נמלט ממצוקת הזמן כי בו ראה את עצמו במלאו טהרותו⁽¹⁴⁾.

אפשר לומר, ביאליק לאחר מכן, בחלקו האחרון של השיר, עובר המשורר לתאר את המסע אל בית הסב הממוקם בקצה העיירה, שלקח את המחצית הראשונה של היום, ומה ראה במהלך מסע זה לאחר שנכנס עם אמו רוב שכונות העיירה, עוברת מסמטה לסמטה וממקום למקום. אין ספק ששניאור היה ציוני אבל אחרי כן הוא נתאכזב מהציונות שלא ביצעה את יעדיה שכבר יעדה את היהודים העולים שיש ארץ כשבאו מצאו האת עצמותיהם עומדים בקיבוצים מן הבוקר עד הערב בלי מנוחה .

שיר "על סף בית המדרש"

בשיר אחר אנו מוצאים את המשורר מתאר את המצב הפסיכולוגי הרע שבו הוא מנסה להיזכר באותם ימים עברו שבהם לא ידע אלא הספרים הצהובים. אותו המשיך לקרוא יומם ולילה עד שחלק מנשמתו התמזג עם תוכנו. זהו תוכן ומשמעות שהוא מתעקש לחזור עליו, תוך שימת דגש על גאוותו הגדולה באותה סובלימציה שחש באותם ימים שאליהם שלח את געגועיו ונשיקותיו דרך עלי הלילות והימים ההם.

את – פקודת שלומי שאי עתיקי גוילים

ורצו את נשיקת פי ישני אבק

משוט אל איי נכר נפשי שבר,

וכיונת נדוד, עיפת גף וחרה

תטפה שוב על פתח קן נעוריה.

התזכירוני עוד? אנוכי פלוני

בן חיקכם זה מאז ונזיר החיים

מכל חמודות אל על ארץ רבה

הלא רק אתכם לבדכם ידעו נעורי

לגן הייתם לי כחם יום קיץ

ולמראשותי כר בלילי חרף

ואלמד צרור בגוילכם פקדון רוחי

ولשליב בתוך טוריקם חלומות קדשי.

התזכרו עוד? – עוד לא שכחתי
 בעלית קיר בתוך בית מדרש שומם
 אני הייתי אחרון לאחרונים
 על שפתי פרפרה ומתה תפלת אבות
 ובפנת סתר שם על – יד ארוכם
 לעיני דעך כליל נר התמיד
 בעת ההיא ואני עודני צעיר
 לא פרחת עוד בלחיי נצה רכה
 וימצאוני לילי חרף זעומי לילות
 על גבי ספר קדמון קרוע גוילים
 עם חלומות נפשי ופחדיה גלמוד.

ועתה אחרי חליפות עתים
 ואני קמוט מצח כבר וקמוט הנפש
 והנה גלגל חיי החזירני
 ויציבני שוב לפניכם גנזי ארון.

אביטה אראה ולא אכירכם זקנים
 מתוך אותיותיכם לא תבטנה
 לתהומות נפשי עוד עינים פקוחות
 עינים נוגות של ישישי קדם
 ולא אשמע עוד משם את לחש שפתותיהם
 הדובבות בקבר נשכח מני רגל
 כחרוזי פנינים שחרורות נתק חוטם
 טוריקם לי נתאלמנו דכיכם
 וכל – אות ואות לנפשה היא יתומה
 העיני כהתה אם – אזני כבדה? (19)

בקטע הראשון, אחרי שנכשל ביאליק לשכוח זכרונות העבר כמו שראינו בשיר "פרידה" כן חזרה מחודשת לעולם הנערות והילדות, שביאליק מסרב לשכוח בכל הכוחו. הוא שוקע בעולם הזה בשיריו, כפי שהראינו בעבר. השיר מכיל גם הצעות לאוטוביוגרפיה, שכן המשורר עומד בעימות ישיר עם ארון הספרים שבו הוא משתמש כסמל למסורת. והנה הוא עומד מאוכזב מול הסמל הזה, מנסה לעורר בו את הזיכרון שכמו נפגע מאבק השנים שהצטבר על ספרי הקודש הללו, שהוא מפציר בה לזכור, וכיצד לשכוח אותו? האין הוא האומנה של ברכיה כשלא היה לו חיק לחמם ולדאוג לו.

בקטע השני, דיאלוג זה ממשיך בין הספרים לבין הניירותיהם ביאליק ממשיך לספר את העובדות והתקריות היומיומיות שהתרחשו באותם ימים, כאילו ניסה להוכיח את זהותו האישית ואת תלותו המוחלטת בספרים הללו, כמו ילד שננטש את הוריו, ואז חזר, בתקווה שהם יאמינו. הלגיטימיות של לידתו אליהם. זו התחינה המרגשת שביאליק לא יכול היה לומר לעולם מול אבהותו כדי לשמור על כבודו הפצוע ולהימלט מהמציאות המחרידה של הזנחה ואובדן טיפול, הגנה ותשומת לב. מה שגרם לו לפנות לסמלים דתיים אלו המתאפיינים ברחמים וחמלה, שכן קודם לכן הבטיח שהם לא יכשלו בו ויעניקו לו את מבוקשו ודמיון שהיא תעניק לו אהבה ורוך.

בקטע השלישי, לאחר שהמשורר מיצה את כל הזיכרונותיו שאליהם פנה והתחנן כדי להצילו מההתמוטטות הרוחנית שפקדה אותו ואת יהדותו המתפוררת, ולאחר שסיפר על כל מאבקיו הארוכים באוצרות הקודש, מתחיל כעת תהליך נוסף, אשר הוא ניסיון לחזור ולחזור בתשובה. הוא חש את האופוריה הרוחנית ההיא שנהג לחוש בימי ילדותו ונעוריו. הימים שבהם המכתב חזר להדהד בין כותלי נפשו התמימה. עם זאת, נראה שהניסיונות לחזור ולהשתלב כשלו בגלל חוסר יכולתו של ביאליק עצמו להביא את אותה הרגשה נפלאה, נפלאה שרדפה אותו בימיה והעבירה אותו לעולמות פיות שרק הוא יכול היה להגיע אליהם ואף אחד אחר לא ידע.

בקטע הרביעי, המשורר מתחיל בתיאור בידדותו והיחידות. והיחידות שמיסרות אותו תמיד, גם הייאוש עולה כאשר המשורר מנסה לחפש את סודות העבר שחלף, ועמו עולה גל של גינוי עצמי. לכן, המשורר מאשים את עצמו בעיוורון, קהות ורשלנות. הספרות העברית החשה כמו שאר הספרויות האחרות, מתארת את המציאות ואת השאלות החברתיות והכלכליות ואת הצערים והמכאובים הנובעים משאלות אלה, שהסופר שוקד להתייחס אליהם ביצירותיו כי הסופר כשכותב להביע את עצמו, מנסה להתקטב הסקטור הגדול ביותר מקוראיו, כי האמן בכלל מתפקד משרה חברתית אינה מתאמת אלה כשמקבל פעם⁽²⁰⁾.

בסוף השיר, נכנס השיר למסגרת הציונית פוליטית דתית הכללית. מלבד זאת, השיר משדר סובייקטיביות, אינדיבידואליזם ועצב אישי. ביאליק נותר במקומו, ללא יכולת לעבור אל העבר והקסם שבו, ולכן לקח את עצמו – האשמה ונזיפה, שזהו אמצעי שהוא תמיד סומך עליו כדי לזכות באהדה, רחמים ולהקל על חטאים ועוונות. נראה שביאליק מתייאש מכל הסמלים הדתיים שלפניו⁽²¹⁾. צריך לומר, שיר זה משקף את המצב הנפשי הקשה של

המשורר בצל התקפי הדיכאון. כדי להפיג את מצב זה הוא דורש וניל, אבל על אף שדריש זו פשוט. אין עונה לו השימוש בבוכה מגשם לקורא את חוסר, הכאב והיאו.

שיר"נא השיבו לי ילדתי של טשרניחובסקי שאול"(*)

שיר זה הוא כולו זיכרונות ורשמים ממקומות שונים כמו סמטאות ועוד⁽¹⁷⁾. סגנון השיר מתאפיין לעיתים בשימוש בחושים כחלון לשחזור זיכרונות. את הילדות האומללה הזו חי המשורר טשרניחובסקי כשכתב את שירתו "נא השיבו לי ילדתי" המתאר את החיים בשכונות העוני של עירו. גם- כן משרה המשורר על שירו מימד ריאליסטי ביותר.

נא השיבו לי ילדתי

תר השירים, גיל עולמים

שדמות זהב ושמי –טוהר

וימות ילד , ילד תמים

רבי – קסם ושלל צבע

חלומותי לי השבו

פנטסיה לי רקמתם,

המה לבי אז הרהיבו

עת לא עיני כלילת יפו

שמש – אביב אך שזפני

נא השיבו לי ילדתי

לי השיבו שירי נעם

רעי אתי בטוב ראו

תר הנוער שחוק ושיחות

מלב מלא אז נבעו

שוב ופרח אביב ילדתי

(*) טשרניחובסקי שאול(1875-1945): משורר עברי נולד בכפר בין אוקראינה לקרים. בגיל חמש למד את השפה הרוסית ולאחר שנתיים החל ללמוד עברית, בשנת 1899 נסע לגרמניה ללימודי רפואה, לאחר מכן עבר ללואן ולאחר מסע טיולים באירופה ובגרמניה עלה לארץ בשנת 1931⁽²³⁾.

שוב כצפירה תופע בהלה

אך היפרח צחיח סלע

סדות תבנה עלי תלה

נא השיבו לי ילדותי⁽²²⁾

בקטע הראשון, השיר מתחיל ישירות בזיכרונות ילדות, כאילו המשורר, בעת כתיבתו, נושא את התשוקה לעבר, שכן רצון זה כולל את הכמיהה לארץ ישראל, כי לשלמות אפשר להגיע רק בארץ הקודש. והמשורר מזכיר כבר מהשורה הראשונה בשיר (השיבו לי ילדותי) שהזמן הוא בסגנון רומנטי בו מתמזגים זיכרונות אישיים עם דמיונו של המשורר, לזמן יש חשיבות רבה במבנה השירי. כוללים את מצרכי הפרט וסביבתו שמפעילים לחץ עליו, ועוררים בו את השינויים הפנימיים או ההשפעות החיצוניות, וכאן בולט המצרך המהווה את המניע בנפשו של הפרט כדי לעמוד בפני הלחץ.

בקטע השני, חוזר המשורר, בחלק אחר של השיר הזה, אל זיכרונות ילדות, שהם מעין חוסר אכזבה, שמהם מוציא דובר את מה שנראה לו לנכון, כי אדם זקוק לרגעי התבוננות, כדי ללמוד את התועלת של ההווה והעתיד שלו. המשורר צייר בשירתו יותר מדימוי טרגי אחד, בפסוקים אלה, אנו מוצאים שהמשורר השתמש בשירה כאמצעי לבטא את השחר שלוה. נשימה ראשונה כשחושך הלילה מגיע.

בקטע השלישי, המספר זוכר את ימי הילדות. יש לומר, בן האדם אסיר העבר שלו אם משמח ואם מצער. ילדותו של האיש היא חלק מעברו, וילדות זו מסתמנת בזוך ובטוהר ובה זכרונות יפים. האנשים בכלל אוהבים אותם ומתגעגעים אליהם לאורך חייהם. לכן אנו רואים שהסופרים מדגישים על החשיבות של תקופה זו :

בקטע הרביעי, מסיים המשורר את הקונפליקט שמהווה עמוד תווך חשוב של הילדות, לשיאו, בו מתאר המשורר את כניעת האדם לשלטון הגורל, שכן הוא תמיד אותו אדם שאינו מסוגל להחזיר את גלגל הזמן הטוחן כל רגע את שנות חייו, ומי שאינו מסוגל לחזור למה שהיה ועבר. הצער מתכוון מהשקפה פסיכולוגית — לפי ההגדרה הפסיכולוגית — טרד ודכדוך בשל המכאוב והמועקה, ומחמת מה הנפש שונאת אותו ופוגע בכבודה. וחלק מהם חשבו את הצער, תגובה מוגבלת מתעטפת במבט שחור כלפי הופעות החיים.

"שיר שעת – רפיון של זלמן שניאור ***" (*)

המשורר מתחיל את שירו "שעת – רפיון" באפיון ישיר לאישיות אביו הדמות הראשית בשיר שהודה מאז השורה הראשונה בהשפעתו הגדולה עליו⁽²⁴⁾. התיאור היה מפורט על מנת לתת לקורא צורה מקיפה לדמות החשובה

(*) זלמן שניאור (1887 - 1959): משורר ומספר עברי ואידי, נולד בשקלוב⁽²⁵⁾ שברוסיה הלבנה⁽²⁶⁾. החל מפרסם שירים בגיל רך. אקדמאי במדעים הומניים בסורבון ולאחר מכן השתלם ברפואה באוניברסיטת ברלין⁽²⁷⁾. בשנת 1941 עמ פלישת הנאצים הצליח להימלט לארה"ב⁽²⁸⁾ שם המשיך בעבודתו הספרותית. בשנת 1951 עלה לארץ ישראל⁽²⁹⁾.

הזאת מנקודת - מבטו של המשורר בשיר "שעת - רפיון" המשורר מתאר את זכרונותיו ורגשותיו היפים כלפי אביו . כפי שהוא אומר בשירו:

אבא, נטה את טליתך והחבה את ראשי העיף
ורחמתני באהבתך הרבה ,
אשר לא אדע - גבר נודד וזעף

התזכר בית - כנסת ? .. אני עודי ילד .... ואתה -
מאפיל על ראשי בטלית - החג המציצת ,
אז ישטפו פסי - תכלתה , ילפתו עד מטה
ועד ברכי - עטרת - הכסף שלך, הנוצצת ,
וכלי כסיח היונק במחשך תחתיה

בורא דור חדש כל אב ... הידעת גם נחם
את אשר יצרת ?
כל האדם מכאובי, כבפאות רק אתה נותרת רחם !

רך נוצא עזבתי את ביתך, אז נפסק הקשר
בין קן ואפרח ,
ועתה ראה כנפי גדלו ככנפי הנשר
תחת גדלן זה אלך שחות

אפלולית וקדושה ואימה נעימה,
ויפפו בלאט את צוארי כל זיע ונשימה.
ומחוץ למחבואי שם נעשה דבר - סוד רואה:
יברכך ... ישא ויאר .... ינגן החזן בגרון
וכהנים מסלסלים ועונים על מעלות הארון
הם מנענעים נגונים כנענע הילד הפועה (24)

בקטע הראשון, המשורר מדבר על עצמו דיבור זה בא דומה לחלק ממנו בדוגמו: (ורחמתני באהבתך הרבה) . אפשר לומר, הילד נולד, והמוח שלו כמו לוח, אנחנו יכולים לכתוב עליו מה שנרצה, ומכיוון ששנותיו הראשונות של הילד מציירות עבורו את מטרותיו שיוכל לחיות עליהן לאורך כל חייו. הזמן ומה מכיל בתוכו, תאונות ומצבים הוא לא יכל למחוק את זיכרונות ילדותו שבהם חי המשורר. שניאור מצייר צורת של אביו, הגבר החסידי דתי הלבש טלית, מתחנך בפני אביו שיפרש לו את הטלית הזו ויסתיר את ראשו בקפלינו, וכסה אותו בחום של רוך אביו.

בקטע השני, המשורר שואל שאלה, מזכיר לאביו את בית הכנסת שנהג לקחת אותו אליו בילדותו ועל הטלית שנהג ללבוש, טלית עיד, הצעיף הזה שמכסה את ראשו עד רגליו חוסם ממנו את האור ומשאיר אותו בחושך. שהמשורר יכול להחדיר את רעיונותיו לתוך הקורא דרך הציטוטים שעוזרים לו לקבוע את רעיונותיו בשכל הקורא היהודי לשכנע אותו על כך לא נותן תחום למונולוג במיוחד שהקורא מתקשר רוחני בדתו היהודי⁽³⁰⁾. מכאן שהחיים בסביבה כזו טעונה מנהגים ומסורות, ובחיק אב כזה שמכיר רק את המנהגים שירש מאבותיו הצדיקים וגדל והתחנך עליו, הכריחו את המשורר להתחנך ב ילדותו כאדם דתי מסורתי.

בקטע השלישי, המשורר מציג את ערך היחסים בין האב לבן, בקטע זה הוא מציג עובדה ברורה הקיימת במילון של כל אב, כלומר כל אב יוצר דור חדש אחריו. אבל המשורר (הבן) רצה לחשוף את היעדר אותה אמת במילון אביו, לא זו בלבד, אלא שבדיון זה הוא מעלה שאלה, והיא: האם ידע האב אי פעם כיצד לנחם את בנו בצער ובשמחתו אחר כך ממשיך המשורר להתחנך לאהדת אביו, לאחר שהחל לראות בכל האנשים את מקור כאבו, וכאשר חיפש אהדה זו מחוץ לזרועות אביו, אך חזר שבור לקבל את מה שפעם דחה.

בקטע הרביעי, המשורר ממשיך בחיפושיו ברישומי העבר אחר הדימויים הכואבים של מערכת היחסים היא --- מערכת היחסים של האב ובנו - שנשם את נשימתה האחרונה וחתך את חוטיה הדלים לאחר שיצא מהבית ומהמשפחה בשעה גיל צעיר, אבל תמונת ההווה שהמשורר מצייר לא הייתה טובה יותר מתמונת העבר, אומללות ואומללות הם היו הכותרת העיקרית של ההווה הזו, וכישלון ובגידה הם המאפיינים הבולטים שלו. מה שהמשורר שיקר בתיאור עובדות, הוא לא יכול לשקר בתיאור ערכים חברתיים כי ערכים אלו חודרים למעמקי תת המודע שלו, והוא חייב להיות מושפע מהם, בין אם הוא מרגיש ובין אם לא⁽³¹⁾.

בסוף השיר, המשורר הצטיין בהצגת טקסי התפילה הארוכים ומילותיהם הנופלות כרעם מבורך כאשר השווה אותם לטקסי חתונה יהודיים. המשורר השתמש בדמותו החושנית בצורה אמנותית נפלאה, כדי לחשוף את מראות העוול שפקדו אותו בילדותו. אז הוא ממשיך לתאר את המראות והאירועים של בית הכנסת, תוך שהוא מתאר אותם בחושניות, לא חזותיים. צלו של המשורר שוחה בים הילדות האבודה, בין קול האבל והמזמורים הקדושים שלו, זמזום המתפללים הנוהרים לבית הכנסת ודממת נשימתו האחרונה.

שיר לקראת שבת של זלמן שניאור:

זלמן שניאור מתאר בשירו "לקראת שבת" את סבלו של אביו למען השבת המיוצגת ביציאה ממנה ובשיטוטו ובנסיעתו ממקום למקום ומעיר לעיר. רודף פרנסה ופרנסה וזורק מקל מסע בכל מקום שימצא כסף מכאן שמציאות ההשפעה של הסביבה בה חי המשורר היא עובדה מציאותית יש צורך לעמוד עליו ולגלות את סודותיו ואת מימדיו העתידיים בחייו והשכלתו והפקותיו הספרותיות והפואטיות.

אז הוא נשאר ככה כל חייו.

אך אבה נע ונד כל ימיו היה

אז יעזב בית אבותב

ורדף אחרי פרנסה . אך היא ברחה מני⁽³²⁾

אפשר לומר, ובגלל שהילד נולד, ושכלו היה כמו ציור, אנחנו יכולים לכתוב עליו מה שנרצה, ומכיוון ששנותיו הראשונות של הילד שואבות עבורו את המוסר והמטרות העתידיות שהוא עשוי לחיות עליהם לאורך כל חייו⁽²⁹⁾. הזמן ואירועיו ומצביו לא יכלו למחוק מאותו ציור את זיכרונות הילדות שהמשורר חי.

שיר לא אבה לשוב עוד של זלמן שניאור:

שירו היה ביטוי ישר של טמונות עצמו גילוי ברור של סודותיה הכמוסים זו הייתה מראה המשקפת תמונה אמיתית של רצונו לעולם לא לחזור לעולם ההוא - עולם הגטו. הוא גם ביקש מאנשיו לשבור את הקשר שקשר אותו אליה ולהעלות את גשרי הזיכרונות כך שלעולם לא יוכל לחזור גם אם געגוע יתלקח בליבו.

לא אחפץ עוד בשוב הילדות

זו ילדות עם היהודים

עם עקת אב מתלבט

ורצועת מלמד זעף.

בטיט ימי - בינים וימי - גשמים

העלו בסערה גשרי - הזכרונות

לבל אוכל לשוב עוד

גם אם אתאו לשוב

גם כי אירא מאד

ואתם פגעים רעים שטני הכשלוך

במחי קבלכם ובפרסות ברזל

נפצו תחתי כל שלב

אך דרכו כפות רגלי בו

בעבור אמלט מעלה תמיד מעלה

לא אחפץ עוד בשוב הילדות⁽³³⁾

בקטע הראשון, השיר הוא המשך לזכרונותיו של ילדות המשורר. ונושא השיר החינוך הפגום ותוצאותיו המעצובות חינוך החדר ובית האב הוא עתיד למרוד בתורת הורים ומורים. ובמלמדים הרודים בנער במקל וברצועה, ועליו לעמוד בפני עיוניים אלה, וכך הוא נדחק ונלחץ לצדדים רבים, כאן הופיע המשורר לפנינו, הריאליסטי החותר אל האמת הקודרת של החיים ומרידות המציאות, וכך מתבלטת בין שורות שירו נשמתו הצועקת מרד על המתחולל בעולמו ויגונו עולה מבין התיאורים האכזריים הריאליים.

בקטע השני, זלמן שניאור מתייחס לשיר "לא אבה לשוב עוד" שהוא משירי הצער המבטא את ילדות אומללה הסימן הבולט ביותר בה הצער והבדידות, הצליח המשורר, דרך מימד המאבק שחוזר ונשנה, לבטא את העדר ההורים וחסות, הוא סובל מחוסר ההתענינות בגיל הילדות, דברים אלה היו להם השפעה גדולה על נפשיות המשורר אחרי – כך. הקשר בין ספרות לנפש הוא קשר אמיתי, שאין צורך להוכיחו, ואין מי שיכחיש זאת, לפי מה שחושבים החוקרים⁽³⁴⁾.

ובסוף, המשורר דוחה את חזרת הילדות – ילדותם של היהודים, האהובה על חולמים וחלשים, ומתפארת על ידי הגולים והמתחזים והשקרנים בדורו. ואכן שניאור הבין את עצמו, הכיר את מהותו האמיתית, וגילה את כוחותיו הכמוסים בעצמו החופשי והמודע, אלא החליט לשלוח את נשמתו מקברי העולם העתיק לעוף לעבר אופקיו של העליון. טולסטוי אומר: האירוע החשוב ביותר בחייו של אדם הוא הרגע שבו הוא מתחיל לממש את עצמו ואת מהותו וההשלכות של התאונה הזו עלולות להיות איומות, מזיקות⁽³⁵⁾.

שיר "חיץ של רחל בלובשטיין"^(*)

המשוררת מתארת את יומה המשעמם היא נאבקה במחלה ומתאבלת על עצמה אין היא מוצאת אלא זיכרונות, חביבה בבדידותה, ומסתובבת בזיכרונות, נעצרת בכל מה שגורם לעצבה ולאשליה. בשירה מבטאת המשוררת את היחס בין צער ילדותה לצערה כשהיא זקנה⁽³⁶⁾.

^(*) רחל בלובשטיין (1890-1913) המשוררת רחל בלופשטיין, המכונה רחל המשוררת 1890-1931, נחשבת לאחת המשוררות היהודיות הבולטות באותה תקופה. מקום שבו כמה מבקרים סבורים שהיא המשוררת הראשונה שפתחה את הדלת לכתובה ספרותית לנשים, שבה היא קוראת לשוויון חברתי בין מעמדות החברה. רחל עבדה בחוות חינוך בשנת 1911, ושם פגשה את אהרון דוד גורדון ואת הנשיא השלישי של ישראל, זלמן שיזאר⁽³⁸⁾.

זכורני, עודי תינקת,

לוני עצב נסתר

בבגד אבלי הייתי

שונה ונבלת משאר

עברו ימים ואינני

תינקת בין תינוקות,

אבל לא נגוז העצב

ושרם הוסר האות

עדין חוצץ החיץ

ביני לשאר אך עתה

עתה שונה ונבדלת

נפשי בשחור יתמותה⁽³⁷⁾.

בקטע הראשון, המשוררת מספרת על העצב שלה, שמלווה אותה מילדות כאשר התייתמה עקב מות אמה, סופיה, כשהייתה בת שמונה. החלה המשוררת לחוש צורך גדול באמה משום שלא זכתה לטיפול והשגחה מספקים מאשת ה'. חייה של רחל ב משפחת האב ואשתו הפכה לחיים קשים, ונטל האחריות גבר על המשוררת הילדה עם התגברות ההתפוררות שהמשפחה הושפעה מחוסר ההרמוניה עם האם החורגת, ולחצים הפסיכולוגיים הללו הובילו אליה. בידוד מהילדים

בקטע השני, העצבות נשארה עם המשוררת, והימים לא יכלו לפצות אותה על אמה אלא בכנרת, התקווה שבה מצאה את משפחתה האמיתית. אבל תקווה זו התפוגגה במהרה, והמשוררת רחיל יצאה למסע חדש של כאב. השיר הוא במידה רבה אוטוביוגרפי ומשקף את חייה של רחיל בלובשטיין. בשיר אישי זה חושפת המשוררת את תחושת הבדידות והקיפות שהיו מנת חלקה בתקופות השונות בחייה.

בסוף השיר, המשורר מבטאה דרך שירתה, היתומה האמיתית שנתקלה בה היה הפרידה מאמא אדמה הכנרת ודג'ניה לאחר שמצאה את מבוקשו באותם מקומות וגילתה שחייה שם הם כמו חלום יפה שממנו התעוררה לפני שהשלימה אותו. הסופרים מכניסים את ההיסטוריה שלהם ביצירותיהם, והם אינם מציגים דבר כמו שהם מציגים את נפשם⁽³⁹⁾. רחל רואה את עולם הנכרים כמעורה במערכות היש כנושא רעיון ההמשך, כסמל הפשטות והתמימות⁽⁴⁰⁾.

שיר בהיותי ילד של יהודה עמיחי(*):

נראה שנושא השיר הוא התלוננות והתמרמרות, המשורר מתאר לנו מצב של הפחד שחווה בילדותו בשירו "בהיותי ילד" ופחדים אלו פוקדים ילדים פעמים רבות כאשר הם חשים סכנה כלשהי, או כאשר הם שומעים כל צליל, אך מה הפיג את פחדו וגרמה לו להרגיש בטוח ורגוע הן המילים אמו שהייתה בטוחה. המשורר מדמה את דבריה של אמו "כפרוסה עטופה בניר מרשרש" כלומר הצליל שהנייר השמיע היה תהודה של דברי אמו והד שלהם, שהחזירו את השלווה והרוגע לנפשו והרחיקו ממנו. פחד ורגעים קשים וקריטיים.

בהיותי ילד

עמדו עשבים ותרנים ליד החוף

ואני בשכבי ותרנים ליד החוף

ואני בשכבי שם

לא הבדלתי ביניהם

כי כולם עלו השמימה מעלי

רק דברי אמי היו אתי

כפרוסה עטופה בניר מרשרש

ולא ידעתי מתי ישוב אבי

כל הדברים הושיטו יד

פר נגח את השמש בקרניו

ובלילות לטף אור הרחובות

את לחיי עם הכתלים

והריח ככד גדול הטי את עצמו

והשקה את שנתי הצמאה (41)

(*) יהודה עמיחי(1924-2000) היה משורר ישראלי זוכה (פרס ישראל) לשירה 1982⁽⁴²⁾, הנחשב לאחד המשוררים החשובים, לפרוץ דרך ומחולל מהפכה בשירה העברית החדשה. הוא נולד בגרמניה. עלה לפלסטין ב-1936. בשנת 1955 התפרסם ספרו הראשון (עכשיו ובימים האחרים)⁽⁴³⁾ וחולל מהפכה בשירה העברית. הוא היה הראשון ממשוררי היהודים שזכה (בפרס ישראל)⁽⁴⁴⁾. יצחק רבין, ראש ממשלת ישראל ב-1994 הזמין את עמיחי לקרוא משיריו בטקס הענקת (פרס נובל) לרבין⁽⁴⁵⁾. בין השאר קרא עמיחי את שירו (אלהים מרחם על ילדי הגן). עמיחי נפטר ב-22 בספטמבר 2000. מיצירותיו: השירים (עכשיו ובימים האחרים, בגנה הציבוריים, הזמן). הסיפורים: (ברוח הנורה הזאת, מי יתנני מלון).⁽⁴⁶⁾ שירת בצבא הישראלי עד 1952⁽⁴⁷⁾.

בקטע הראשון, כמו שזכרנו קודם, התרגל המשורר לזכור את הילדות, נראה שאביו, ברגעי הפחד שלו, לא היה קרוב אליו, כלומר לא היו קיימים ביטחון ורוך, והדבר הגביר את תחושת הפחד שלו עקב היעדרות הוריו. התייחסות מתמדת זו למקורות הילדות של המשורר מעידה על חשיבות הילדות בחייו, שלשלב זה יש השפעה על אישיותו כאדם וכסופר. המשורר משלים את התיאור הקודם, אנו חשים כיצד הצער והבכי נובעים מעומק הסבל. אפשר לומר, המשורר ניסה להציג בשירו זה, רחש הבדידות והפחד מהעתיד כשהמשורר חי לבדו. אין ספק כי השיר השתקפות לפסיכיקה של המשורר, או השתקפות לדברים שנוטה אליהם, מאחק שיהודה עמיחי איש מיוסר שלא מצא לנפשו מנוח.

בקטע השני, המשורר מתאר את כל מה שמסביבו מושיט יד עוזרת, התחושה המתמשכת שהייתה בינו לבין הדברים הסובבים אותו נתנה לו השראה לעשות זאת, שאכן נעזר בו, החל ב"פר נגח את השמש בקרניו" וכלה בירח. שקט ושלווה שוררים בכל דבר. הירח, עם האור שהוא מקרין, מגביר את הביטחון, את הילד - המשורר, וגורם לו להירגע ולישון. ראוי לציין, המשורר מרבה לזכור את אביו לשתי סיבות, הראשונה במותי של אביו חיו נפגעו קשות, והשנייה בגלל שהוא אינו חי עם אביו אלא חמשנים ואינו מסתפק מחנינותיו, לכן הגעגועים הבלתי פוסקים אליו השתלטו עליו.

המסקנות:

- 1- המשפחה הפעילה לחצים גדלים על המשוררים (ביאליק, טשרניחובסקי וזלמן שניאור), כדי לעשות אותם יהודים שומרים מסורת, אך הדבר הגרוע בפעולתם המזיק והמהריס, הם העונשים הגופי שמדכא את רגשותיהם של הנערים ומטילים אימה ופחד ונוטע בקרבים השינאה על חניכי החדר, על הרבי, על האב ובכלל על היהדות, ובכך נראה כי החינוך הישן נהפך לאחד הגורמים המסייעים לתהליך ההתנוונות של היהדות המסורתית והתפרדות החברה היהודית.
- 2- הילד הוא אחד ההיבטים שעליהם הסתמכו המשוררים העבריים העכשוויים בציור הדימויים הפואטיים שלהם, כשהם הפכו אותם לכלים המציגים את חוויותיהם וחושפים את חזונם האמנותי והאינטלקטואלי.
- 3- המשוררים נאחזו במונח ילדות בגלל הקונוטציות שלו המשקפות את עומק סבלו וכאבו לקראת שלב קשה בחייו, שהוא שלב הילדות המוקדמת שהתארך עמו וצמחת בתוכו.
- 4- חקר יצירת הסופר באיזה שדה משדות הספרות רחוק מילדות שלו נחשב לימוד חסר וקצר - יד לגלות את החדש והמעניין.
- 5- המשוררים העבריים נאחזו במילה הילדות בגלל הקונוטציות שלה המשקפות את עומק סבלם וכאבם לקראת שלב קשה בחייהם, שהוא שלב הילדות המוקדמת שהתארך איתם וצמח בתוכם.
- 6- החוקר ציין באמצעות מחקרו כי דמותו של הילד לא הייתה קבועה בקרב המשוררים העבריים, שכן היא משתנה בהתאם לתנאים החברתיים, הפוליטיים והתרבותיים שמסביב.
- 7- הדבר משקף על - פי - רוב, את זכרונותיו הילדותיים בסגנון ריאליסטי כמו ביאליק, טשרניחובסקי, זלמן שניאור ורחל בלובשטיין. ולפעמים בסגנון ריאליסטי - רומנטי, עניין זה אנו מוצאים בשיר ביאליק.

Abstract**The image of childhood and its artistic manifestations in modern Hebrew poetry Selected poetic models****By Majeed Abboud Rahima**

This research sheds light on "The Image of Childhood and Its Artistic Manifestations in Modern Hebrew Poetry" selected poetic models. Likewise, knowing the details of childhood may explain to us why a poet frequently uses one image over another. There is no doubt that a person's childhood is the repository full of secrets and mysteries, and it is the world crowded with symbols and images engraved in the memory, and the poet, as a person sensitive to feelings and feelings, involuntarily withdraws towards the world of his childhood

And there is a fact that says that in childhood lies the sources of poetic talent, and knowledge of the secrets of childhood may explain to us why the writer frequently uses a literary image over others, and chooses a poetic sense and prefers it over another. Choosing poetic images over others is not a spontaneous act, but the writer empties into his verses what he found in his mind of experiences and impressions, often from childhood. In order to know the personality of the writer, it is necessary to go back to the roots of childhood, its sources, his upbringing, the events and memories it contained, and the positive or negative impact of these events and memories on his personality, which in turn was reflected in their literary productions.

This research discusses the persecution complex, this eternal complex suffered by the Jews throughout the successive decades of history, the personal circumstances and the religious education that the Hebrew writers received in their childhood, and reveals a huge system of psychological conflicts that the poets suffered from in the era of boyhood, such as the struggle of lost childhood, in addition to that The research studies the poet's life through his other poetic and literary works, through the poet's talk about his miserable life. In short, the research tries to highlight the same Hebrew writers, the subject of research, in particular in their poetic productions. These writers, "the subject of the research," drew a clear picture of the Jewish childhood of the injustice practiced by religious Jewish families on their children under the pretext of duties and taboos

The research included the definition of childhood and its employment in modern Hebrew poetry, and an overview of the biography of the Hebrew writers, the subject of research, their style and their literary position in a brief manner, and then we dealt with growing up and childhood in these poems by analyzing them and showing evidence that highlights that childhood alone is sufficient to explain the output of the writer, as the writer is the result of external and internal influences The syndrome that occurred to him during the course of his life. Among these influences are the environment, currents of culture, psychological dimensions, and other elements that make up the artistic creativity of the writer. And then the conclusions come at the end of the research.

Keywords: Hebrew poets, childhood, psychological conflict.

שולי המחקר:

- 1- אבן שושן, א. המלון החדש, כרך 3, הוצאת "קרית - ספר" בע"מ, ירושלים 1981, עמ' 962.
- 2- האנציקלופדיה העברית, כללית, יהודית, וארצישראלית. כרך 19, ירושלים 1968, עמ' 844.
- 3- אפטר, א., הטב, י., ויצמן, א., וטיאנו, ש. 2010 פסיכיאטריה של הילד והמתבגר. הוצאת דיונון, אוניברסיטת תל אביב.
- 4- פרייברג, סלמה ס. השנים המופלאות: בעיות הילדות והטיפול בהן מיום היוולד הילד עד גיל בית הספר. ספרות בועלים, ירושלים, 1974, עמ' 9.
- 5- גרץ, נורית, עמוס עוז. מונוגרפיה, ספרות הפועלים, ירושלים, 1890. עמ' 11.
- 6- اسماعيل, حسن عبد الامير. بحث منشور في مجلة بيت الحكمة، دراسات الترجمة. مجلة فصلية محكمة عن بيت الحكمة/ قسم دراسات الترجمة. العدد 16، ص 125، 2021.
- 7-Cooper, J. & Mc Gaugh J, Integrating Principles of Social Psychology, Cambridge, Schenkman Publishing Co. Inc 1963. P. 70
- 8- جاسم، حيدر احمد. ملامح الاسطورة والخرافة في شعر شاولول تشرنيخوفسكي. رسالة ماجستير غير منشورة، بغداد، كلية اللغات، 1999، ص 75.
- 9- دعييل، عماد سعيد. طفولة القاص وخلفيته الدينية في القصة العبرية القصيرة. بحث منشور في مجلة الأستاذ العدد 189، 2011، ص 523.
- 10- הרציג, חנה. הקול האומר אני (מגמות בספרות הישראלית של שנות השמונים) האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1998.
- 11- رحيمه، مجيد عبود. الواقعية في الادب العبري الحديث. بحث منشور في مجلة الاداب، حوليات عين شمس، 10 سبتمبر 2018، ص 145.
- 12- رشيد. علي محمد. الأم الطفولة في رواية السيرة الذاتية (قصة الحب والظلام). بحث منشور في مجلة الاداب. العدد 34، 2016، ص 44.
- 13- عبد الامير، حسن. البناء الفني واللغوي للرواية العبرية المعاصرة. رسالة دكتوراه غير منشورة، جامعة بغداد - كلية اللغات، قسم اللغة العبرية، 2016، ص 109.
- 14- عبد الامير، حسن. البناء الفني واللغوي للرواية العبرية المعاصرة. المصدر السابق، ص 109.
- 15- التكريتي، بهاء الدين عبد الله. الفكر التربوي في ضوء مفهوم القران الكريم للطبيعة الانسانية، اطروحة دكتوراه، كلية التربية ابن رشد، 1993، ص 6-1.
- 16- קורצווייל, ברוך. בין חזון לבין האבסורדי, הוצאת שוקן, ירושלים תל - אביב, 1973, עמ' 324.
- 18- שאנן, אברהם. מלון הספרות החדשה העברית והכללית. עמ' 365-370.
- 17- טשרניחובסקי, שאול. כל שירי בכרך אחד. ירושלים, הוצאת שוקן, 1937.
- 19- البستاني، محمود. دراسات في علم النفس الإسلامي. ط 1، دار البلاغة، بيروت، 2000، ص 33.
- 20- שאנן, אברהם. הספרות העברית החדשה לזרמיה. תל - אביב: הוצ' מסדה. 1967. כרך 4. עמ' 16.
- 21- فؤاد حسنين علي. الادب اليهودي المعاصر. القاهرة: معهد البحوث والدراسات العربية. 1972. ص 128.
- 22- منצור, מנחם. מקראה של הספרות העברית החדשה למתקדמים. ניו- יורק: הוצ' כתב. 1971. כרך א'. עמ' 189.
- 23- בן אור. 17-18
- 24- פבזנר, יעקב. עמ' 392
- 25- رشيد، غزوان مجيد. دراسة تحليلية في قصائد زلمان شنيور. رسالة ماجستير غير منشورة، بغداد، كلية اللغات، 2006، ص 45.
- 26- ז. שניאור. שירים. תל אביב: עם עובד. 1952.

- 27- جاسم، عدنان شبيب ، وقائع المؤتمر التاسع لكلية اللغات جامعة بغداد للفترة 26- 27 نيسان 2017 ص 65.
- 28- الوردي، علي .اسطورة الادب الرفيع . لندن: دار كوفان .ط.4، 1994. ص 101
- 29- ز. سنياور. شירים. شם: عم'רח
- 30- سلامة موسى .اسرار النفس.القاهرة: سلامة موسى للنشر . ط 4، 1964،113
- 31- ز. سنياور. شירים. شם: عم'של
- 32- رشيد. غزوان مجيد.دراسة تحليلية في قصائد زلمان شنيور.رسالة ماجستير غير منشورة . بغداد، 2006،ص12
- 32- عبد الكريم، اسماء. صراع الشخصيات في اعمال يعقوب شتاينبيرج القصصية. بحث منشور في مجلة كلية اللغات . بغداد، 2019،ص30.
- 33 -Ruth Finer Mintz, Op .Cit ،P.369
- 34- اברהם שאנן، ملון הספרות החדשה העברית. והכללית،שם،עמ'576
- 35- مناف نعمان عبد الغني"يهودا عميحي وقصيدته يوم مولدي" بحث منشور في مجلة كلية اللغات (العدد 4: 1997) ،ص41.
- 36-Mata, Op.Cit.P.10. Manuel
- 37-kessler. sephen. Theology. For.athesists.yehuda amichais poetry of paradox,express books,September 2000. P. 32.
- 38-Poetes Israeliens Daujourd hui.Paris:Editions Albins Michel.1960,P.126. Nicolas M.Laza (Traduit de Lhebreu)
- 39- יהודה עמיחי. שירים1984- 1962. ירושלים ותל - אביב: שוקן, 1977, עמ'11
- 40- רוזן, אהרון. אלף מלים ועוד רבבה- עברית למשתלמים. תל אביב הוצ' אחיאסף1969.עמ'212
- 41- בן - אור. תולדות הספרות העברית החדשה, כרך 2, הוצאת ספרים "עזראל", 1965, עמ'274.
- 42- ביאליק. שירים, עמ'רב
- 43- האנציקלופדיה העברית, כללית, יהודית, וארצישראלית. כרך שמיני , חברה להוצאת אנצידלופדיות בע"ם, ירושלים ותל אביב 1969, עמ'240-241
- 44 -KLausner,Joseph.A History of Modern Hebrew Literature (1785-1930), America,Green wood,1974,P.148
- 45- בן אור. שם, כך שני,עמ'274.
- 46- جاسم، حيدر احمد. بياليك - دراسة في شعرة العاطفي والسياسي. رسالة ماجستير غير منشورة ، بغداد ، كلية اللغات،1994،ص170.
- 47- ביאליק, שירים, עמ'/רב
- ביבליוגרפיה**
- 1- אבן שושן, א. המלון החדש, כרך 3, הוצאת "קרית - ספר" בע"ם, ירושלים 1981, עמ'962.
- 2- האנציקלופדיה העברית, כללית, יהודית, וארצישראלית. כרך 19, ירושלים 1968, עמ'844.
- 3- אפטר, א., הטב, י., ויצמן, א., וטיאנו, ש. 2010 פסיכיאטריה של הילד והמתבגר. הוצאת דיונון, אוניברסיטת תל אביב
- 4- פרייברג, סלמה ס. השנים המופלאות: בעיות הילדות והטיפול בהן מיום היוולד הילד עד גיל בית הספר. ספרות בועלים, ירושלים, 1974, עמ'9.
- 5- גרץ, נורית, עמוס עוז. מונוגרפיה, ספרות הפועלים , ירושלים, 1890. עמ'11.
- 6- הרציג, חנה. הקול האומר אני (מגמות בספרות הישראלית של שנות השמונים) האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1998.
- 7- קורצווייל, ברוך. בין חזון לבין האבסורדי, הוצאת שוקן, ירושלים תל - אביב, 1973, עמ'324.
- 8- טשרניחובסקי, שאול. כל שירי בכרך אחד. ירושלים ,הוצאת שוקן ,1937.
- 9- שאנן , אברהם . מלון הספרות החדשה העברית והכללית . עמ'365- 370 .

- 10- שאנן, אברהם. הספרות העברית החדשה לזרמיה. תל - אביב: הוצ' מסדה. 1967. כרך 4. עמ' 16 .
- 11- מנצור, מנחם. מקראה של הספרות העברית החדשה למתקדמים. ניו- יורק: הוצ' כתב. 1971. כרך א'. עמ' 189.
- 12- ז. שניאור. שירים. תל אביב: עם עובד. 1952.
- 13- אברהם שאנן, מלון הספרות החדשה העברית. והכללית, שם, עמ' 576.
- 14- יהודה עמיחי. שירים 1984-1962. ירושלים ותל - אביב: שוקן, 1977, עמ' 11.
- 15- רוזן, אהרון. אלף מלים ועוד רבבה- עברית למשתלמים. תל אביב הוצ' אחיאסף 1969. עמ' 212.
- 16- בן - אור. תולדות הספרות העברית החדשה, כרך 2, הוצאת ספרים "עזראל", 1965, עמ' 274.
- 17- האנציקלופדיה העברית, כללית, יהודית, וארצישראלית. כרך שמיני , חברה להוצאת אנציקלופדיות בע"ם, ירושלים ותל אביב 1969, עמ' 240-241.
- 18 - שירת רחל, עמ' עה.

המקורות הערביים

- 1- اسماعيل، حسن عبد الامير. بحث منشور في مجلة بيت الحكمة ،دراسات الترجمة . مجلة فصلية محكمة عن بيت الحكمة/ قسم دراسات الترجمة. العدد 16 ،ص 125، 2021.
- 2- دعييل ،عماد سعيد. طفولة القاص وخلفيته الدينية في القصة العبرية القصيرة. بحث منشور في مجلة الأستاذ العدد 189 ،2011، ص 523 .
- 3- رحيمه، مجيد عبود. الواقعية في الادب العبري الحديث. بحث منشور في مجلة الاداب ،حوليات عين شمس، 17 سبتمبر 2018 ،ص 145 .
- 4- القصبة، مليحة عوني. المدخل الى علم الاجتماع، مطبعة جامعة بغداد، 1981، ص 30.
- 5- عبد الامير، حسن . البناء الفني واللغوي للرواية العبرية المعاصرة . رسالة دكتوراه غير منشورة، جامعة بغداد - كلية اللغات، قسم اللغة العبرية، 2016، ص 109.
- 6- عبد الامير، حسن. البناء الفني واللغوي للرواية العبرية المعاصرة .المصدر السابق، ص 109.
- 7- التكريتي، بهاء الدين عبد الله. الفكر التربوي في ضوء مفهوم القران الكريم للطبيعة الانسانية، اطروحة دكتوراه، كلية التربية ابن رشد، 1993، ص 6-1.
- 8- البستاني ،محمود. دراسات في علم النفس الإسلامي . ط1، دار البلاغة ،بيروت، 2000، ص 33.
- 9- فؤاد حسنين علي. الادب اليهودي المعاصر. القاهرة: معهد البحوث والدراسات العربية. 1972. ص 128.
- 10- جاسم، عدنان شبيب، وقائع المؤتمر التاسع لكلية اللغات جامعة بغداد للفترة 26- 27 نيسان 2017 ص 65.
- 11- الوردي، علي . اسطورة الادب الرفيع . لندن: دار كوفان . ط4، 1994. ص 101
- 12- سلامة موسى . اسرار النفس. القاهرة: سلامة موسى للنشر . ط 4 ، 113، 1964
- 13- رشيد. غزوان مجيد. دراسة تحليلية في قصائد زلمان شنيور. رسالة ماجستير غير منشورة . بغداد ،2006، ص 12
- 14- رشيد . علي محمد. الأم الطفولة في رواية السيرة الذاتية(قصة الحب والظلام). بحث منشور في مجلة الاداب . العدد 34، 2016، ص 44.
- 15- مناف نعمان عبد الغني "يهودا عميحاى وقصيدته يوم مولدي" مجلة كلية اللغات(العدد 4: 1997) ،ص 41.
- 16- الربيعي ، فاضل عودة. الضغوط النفسية وعلاقتها بالتحصيل الدراسي ،جامعة بغداد، كلية التربية ابن الهيثم، (بحث منشورة) 2001، ص 66.
- 17 - عامر حمزة حسين . اثر السيرة الذاتية للشاعرة راحيل بلوفشتاين في نتاجها الشعري . رسالة ماجستير غير منشورة، جامعة بغداد - كلية اللغات، قسم اللغة العبرية، 2006، ص 12.
- 18 - علي ، بيداء عباس. البعد الرمزي للدموع في شعر بياليك. بحث منشور في حوليات عين شمس القاهرة ،المجلد 47، يوليو - سبتمبر (أ)، يوليو 2019، ص 10 .

19- عبد الكريم، اسماء. صراع الشخصيات في اعمال يعقوب شتاينبيرج القصصية. بحث منشور في مجلة كلية اللغات . بغداد، 2019، ص30.

המקורות הלועזיים

- 1- Cooper,J.& Mc Gaugh J,integrating Principles of Social Psychology,cambridge,schenkman Publishing co.inc1963.P.70
- 2- Ruth Finer Mintz, Op .Cit ،P.3692
- 3- 35-Mata, Op.Cit.P.10. Manuel
- 4- kessler. sephen. Theology. For.athesists.yehuda amichais poetry of paradox,express books,September 2000. P. 32.
- 5- Poetes Israeliens Daujourd'hui.Paris:Editions Albins Michel.1960,P.126. Nicolas M.Laza (Traduit de Lhebreu)
- 6- KLausner, Joseph.A History of Modern Hebrew Literature (1785-1930), America,Green wood,1974,P.148
- 7- "Discourse on the Origin of Inequality, part, Jean-Jacques (1754), Rousseau ،ص64 The Basic Political Writings two" ،Hackett.